

Választóimhoz!

Nem hiúság, nem számítás vezérlett a gondolatra, hogy kiszemelve azon beszédeimet, melyeket a képviselőház üléseiben a haza jövődjét érdeklő legfontosabb törvényjavaslatok tárgyalása alkalmával elmondtam, választóim figyelmébe ajánljam.

Hiúsággal — úgy hiszem — elleneim sem gyanusithatnak, igénytelen jellemem közismeretű s az élet alkonyán azon emberi gyengeség táplálékot nem talál.

Számítással sem vádoltathatom, mert kinek az 70 éves koráig mestersége nem volt, azután azt meg nem tanulja. Választóim tulnyomó határozott akarata kényszerített azon engem megtisztelő állás elfoglalására, mely — meglehet — fiatal koromban nekem is örömet szerzett volna, hatvanhét éves koromban pedig inkább aggódttatott.

Miért akarom tehát, hogy azon beszédeimet választóim — midőn idejök lesz reá — figyelmes megolvasás után jól megértsék, s azok emlékezetekben maradandók legyenek?

Azért, mert mind azon törvényjavaslatokat, melyek ellen idézett beszédeimet intéztem, s elfogadásaik ellen nyilatkoztam, hazánkra vést hozóknak tartottam: — s káröröm nélkül legyen mondva (mi ha lelkenek élvezet volna, bűnös volnék), már eddig is némely aggodalmaim valósultak — ; óhajtottam az utókor ítélete alá bocsájtani az azokban felhozott érveimet, melyek helyességének vagy helytelenségének criterionja egyedül a gyakorlat leend.

Adja Isten, hogy aggodalmaimat, jóslataimat az élet kinevesse! úgy is gondolkozó, érző s hazáját szerető polgárnak legkinosabb szerep a Cassándráé.

Azért, hogy mivel alkotmányos ország-

ban a nemzet boldogsága, boldogtalansága — egy szóval — sorsa felett — közvetve a választók intézkednek, a mennyiben képviselőiket teljhatalommal ruházzák fel, hogy biztos s állandó alapra építsék az alkotmányt, melynek oltalma alatt szellemi, anyagi jóllét szabadsággal karöltve s párosulva gyarapodhatik, emelkedhetik, vagy megsemmisülhet, önbeltásuk s meggyőződésük szerint határozhassák el, mily elvű s gondolkozásu egyénnel ajándékozzák a jövő választás alkalmával határtalan bizalmokat?

A hatalom, mely nemzetek sorsát intézi, vagy egy halandó kezeiben van letéve, ki közvetlen maga választja azokat, kikre azt átruházza, vagy azt a nép veszi kezei közé, s közvetve választott képviselői által gyakorolja. A legtisztább szándok, a legjobb akarat mellett is mindkettő ostora s átka az emberiségnek, ha az alkalmasokat, becsületeseket, önzésteleneket nem képes felismerni.

Midőn a nép először gyakorolta választási jogát, alig tchetett egyebet, mint a választandó képviselőkre nézve e téren az értelmesebb, gyakorlottabb osztályból kérni tanácsot, de jaj azon országnak, melyben a választók többszöri választás után sem vergődnek önállóságra: s nem ügyelve a képviselők magokviseletére, nem figyelve működéseik eredményére, az értelmiség s belátás azon fokára felemelkedni nem képesek, hogy meg tudnák ítélni az ajánlottban nemcsak a képességet, hanem — főleg — ön világi érdekeinek mellőzésével a haza iránti tántorithatlan szeretetet. S annál fogva önző érdekek vak eszközeivé s ámitások játékvá aljasodnak.

Az ilyen választók kezeiben a legszebb, legfontosabb jog gyilok a haza ellen.

Figyeljen az olvasó
a lapnámorára!
lásd: 2. oldal.

1867. márt. 22-iki ülésben a 67. bizottmány és javaslata tárgyában tartott beszédem.

En a közösügyek feletti vitatkozásokat úgy a 67-es bizottmány, mint a képviselőház üléseiben azon komoly figyelemmel kísértem, melyet válságos állapotunk igényel s képviselői állásom követel.

Minden körülmények s eshetőségek számba vétele s higgadt megfontolása után azon szomorú meggyőződésre jutottam, hogy a 67-es bizottmány munkálata némely pontjaiban a majoritás s önmaga által felállított elvektől eltér, az alkotmányosság fogalmával ellenkezőket tartalmaz s azon javaslat — törvényes erőre emelve — függetlenségünket, nemzeti létünket aláaknázza, s az alkotmány szárnyai alatt célba vett haladásunkat megsibbasztja, sőt — nyíltan kimondom — alkalmazásban zilált anyagi állásunk javítását lehetetleníti, azon javaslat nem egyezkedés, hanem egy terhes capitulatio, melynek minden előnkbe terjesztett egyes pontjai feltétlenül elfogadtattak, megengedtetvén a nemzetnek, hogy 800 éves alkotmánya sáncaiból csengő zenével s a tiszti rang minden jelvényei megtartásával vonuljon ki.

Annálfogva én általánosságban ezen javaslat ellen szavamat emelem.

Midőn a többség ezen munkálata elleni véleményemet kijelentem, annak jó szándékát gyanusítani távolról sem akarom, hiszen azon javaslat egy oly egyén esze szüleménye: a többségnek azon munkálatot helyeslő véleménye oly egyén akaratának kifejezése, kinek tiszta hazafiuságához gyanu nem férhet, kinek észtebetsége mindenekén felül emelkedett: s kinek minden eddig szőnyegre jött tárgyak vitatásánál kifejtett véleménye előtt mindig meghajoltam; mint jó keresztény Isten akarata előtt, mert könyv nélkül tudtam az 1861-iki feliratot megnyugtatót a gondolat, hogy az által, ki azt készítette, hazámra veszély nem jöhet.

Annálfogva midőn Isten súlyos keze által reánk mért elemi csapások s veszélyes politikai bonyodalmak most majd csaknem reménytelené vált szomorú helyzetünk közepette azon előttem határtalan becsülésben álló egyénnek az 1861-diki felirat sensusától az 1865 és 1866-diki feliratban némi eltérés, mely különösen a 15-ös bizottmány munkálatában nyilvánult — némelyeket aggódtatott, én hallgattam, s hallgattam nyugodt lélekkel, mert az eltérés okát nem az ugynevezett puhulásban vagy a kitartósság lazulásában, vagy opportunitásban kerestem, hanem egy clair voy-

ance-al határos mély politikai ügyességben, mely szerinte szükségessé tette az elnyeléssel fenyegető habok között hazánk roncsolt hajójával addig lavirozni, míg kedvező szél segítségével a kitűzött cél felé evezni ismét képes leend, s szentül hittem, hogy valaha a magyar történelemirő nagy hazánkfíára repetálni fogja a római historicusnak Fabius Maximusra mondott ezen szavait: „Unus homo nobis cunctando restituit rem publicam.“ Egy ember késedelmezésével visszaállította nekünk köztársaságot.

Midőn azonban a sádovai ütközet füstje a vastag felhőkkel borított politikai egfűnket felderítette s Isten igazságos ítélete azon longæ litis perben, — melyet az osztrák kormány ellen oly régen folytattunk actoratusunkat stabilialta: épen akkor ajánlatott oly transactio e dubis litio eventu, milyennek a per kezdetén sem lett volna helye — nyugalmas aggodalom váltotta fel, melyet eltitkolni képes nem vagyok.

Nem kutatom én' organicus gyengeség szülte főlelem? az átokteljes 18 évek alatt erkölcsileg, anyagilag süllyedt nemzet erejébeni bizalmatlanság s ezen nemzetnek önállóságrai képessége irántihitevesztettség? hitette el a többséggel, hogy e nemzet, mely annyi viszontagságok között férfi korra tudott felvergődni, most mint egy elöregedett s mindenéből kipusztult tehetetlen öreg csak perlekedő fele szárnyai alatt maradhat életben; annyit tisztán látok, hogy ezen transactio sorsunkon nem segíthet s veszélyes engedmény.

A jó szándékban tehát nem kételkedem, de engem a jó szándék magában meg nem nyugtat, nem biztosít, csak a siker a kivihe-tőség.

Ki meri tagadni az 1848-ik események vezetőinek hő hazaszeretetét? békés jó szándékát? ezer meg ezer placatokban dicsekedtek a vér nélkül kivivott átalakulással, s a jó s békés szándéknak a kivitel terén rosszul választott s rosszul alkalmazott eszközök miatti meghiusulása e hazát a szerencsétlenség örvényébe sodorta.

Midőn a historia a rendkívüli veszedelmes időket ecseteli, futólag szalad el a moralis ember mellett, s időzik azon politikai character istenesítésénél, kinek viselt dolgai a történet lapjaira vérrel vannak felírva, de általa nemzetek létele lőn megmentve, és a megmentett nemzetek azon véres betűkben nemzeti ünnepe ly veres betűit szemlélik

Elbizakodás volna tőlem azon javaslatot jogi szempontból bírálni; arra vona'közölag nálamnál ügyesebbek által elmondattak mind-

azok, mik elmondhatók voltak: a sükert, egyedül a sükert keresem én azon javaslatban, melylyel a hivatottak e hazát megmenteni, boldogítani szándékoznak.

Hogy alkotmányunkon teszünk-e változtatást vagy nem? azzal — abszolút véve — nem törődöm. Mint minden emberi mű, egy alkotmány sem tökéletes, a változott körülményekhez képest változható, sőt változandó.

Az alkotmányt nem tekintem mint czélt, hanem csak mint eszközt arra, hogy e siralom völgyén a népeknek szellemileg, anyagilag minél kedvezőbb állapotuk lehessen.

Ha vannak, kik az alkotmány által egyebet mást is akarnak elérni, akkor egyetértek Miklós czárral, ki azt állítja, hogy az alkotmányos ország egy veszedelmes dualismus, melyben a kormány képviselői a nép képviselőivel a népek rovására a hatalmon cziivadkodnak.

Én tehát az alapokon, melyekre a 67-es bizottmány javaslatát fektette, megnyugszom.

Bár el nem ismerem, elfogadom, hogy a *pragmatica sanctio*-ból a kölcsönös vagy — ha úgy tetszik — a közös biztonság, s annak együttes vagy közös erővel védelme és fentartása mint közös és viszonyos kötelezettség következik.

Helyeslem, hogy midőn kimondatik, miképen mi, mint eddig is, jövőben is készek leendünk mindenkor teljesíteni mindazt, mit a *pragmatica sanctio* szerint a közös biztonság-*nak* együttes erővel védelme és fentartása multhatatlanul megkíván; egyszersmind kijelentetik, hogy másrésről az ország semmi kötelezettséget, mely a czélon tulterjed, se annak elérésére nem elkerülhetetlen szükséges, magára nem fog vállalni.

Én is azt tartom, hogy a *pragmatica sanctio*-ban határozottan ki van kötve azon feltétel, mely szerint Magyarország közjogi s belkormányzási önállóságának és függetlenségének sérthetetlenül fen kell tartatni.

Végtére nincs semmi ellenvetésem azon ígéret ellen, hogy figyelembe vesszük azt is, hogy ezután O Felsége örökös tartományait is alkotmányos jogokkal fogja felruházni.

Ezek azon praemissák, melyek szerint a 67-es bizottmány majoritása javaslatát összeállította.

Vizsgáljuk meg először is, vajjon a javaslat pontjai megfelelnek-e az azokban felállított feltételeknek?

A 8-ik pont szerint a *pragmatica sanctio*-ból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek együttes kezelése. E czél-szerű vezetés közösséget igényel azon kül-

ügyekre nézve, melyek az O Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik.

Mi kötelezéseket ró ezen közösség reánk azonkívül, hogy mi annak költségeit közösen fedezzük? meggyőződéseim szerint semmi egyebet.

Mi jogot? mi befolyást igényelhetünk mi a külügyek vezetésében mint önálló, független ország, melynek kapcsolatát Ausztriával csak a közös uralkodó személye feltételezi?

Felelet: Épen azon jogot, s annyi befolyást, mint a mely s a mennyi Ausztriát illeti.

Melynél fogva az ausztriai császárnak s egyszersmind magyar királynak a *pragmatica sanctio*-ból folyó kötelezettsége a külügyeket a szerint kezeltetni s a szerint képviseltetni, hogy a külhatalmak elősmerjék, miképen Ausztria és Magyarország külön politikai fogalmak.

Meg levén győződve arról, hogy a majoritás némely tagjai nálamnál jobban tudják, hogy a csak papirostra irt függetlenség diplomatiai garancia nélkül tires szó és holt betű: s ezen országot a szokott diplomatiai formalitások szerint be nem mutatni, be nem vezetni az európai független nemzetek consortiumába, épen olyan nevetséges, mint ki magát cselédei által nagyságos urnak hivatja s azt hiszi, hogy ő azzal valósággal nagyságos urrá lett; miért annyi áldozatok árán világosan ki nem kötött egyuttal, hogy minden hivatalos jegyzékek, külfölddeli egyezkedések, nemzetközi szerződések, békekötések a magyar külügyminiszter ellenjegyzéseivel is, az osztrák császár és magyar király aláírásával láttassanak el? És mivel a többség javaslata semmi ilyenféle feltételt nem tartalmaz, csak általánosságban ez mondatik: „a közös külügyminiszter teendői közé tartoznak“, tagadhatlan, hogy Magyarország politikai önállósága s függetlensége fel van adva.

A kölcsönös védelem másik eszköze az ausztriai és magyarországi hadseregek együttes vezérlete. A 11-ik pontban ez áll: „O Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mind az, a mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezényletére, belszoervezetére vonatkozik, O Felsége által intézendőnek ismertetik el.“

Mit tart a 4-ik pont?

„Azt hogy oly kötelezettségeket, melyek a czélon túl terjednek s annak elérésére nem elkerülhetetlen szükségesek, az ország el nem vállalhat.“

Mi az említett czél?

A kölcsönös védelem, politikai műszóval véd- és dacszövetség két különálló független nemzet között.

Kérdek bárkit, a véd- és dacszövetségnek feltétele-e? vagy erősbiti-e azt? ha mindkét nemzet katonaságánál ugyanazon nyelv a vezénylet, nem inkább akadály-e a hadi gyakorlatok betanításának az idegen nyelv használata? melylyel a vezényszavak megértetése csak azon barbár eszköz által érettethetik el, melylyel a tinó a cselő és hajsz szót megtanulja? a német nyelv használata nem factora-e a germanisatióknak? s akadály-e a magyar ifjak előmenetelének? hogy az osztrák armádiában aránytalanul oly kevés magyar tiszt van, higyjék el uraim! korántsem onnan ered, mintha a magyarok készakarva mellőztetnének, hanem onnan, mert a német nyelvet — tökéletesen — igen sokan nem bírják: mert egy kereskedő vagy mesterlegény, kinek egyedüli érdeme, hogy németnek született, alkalmazhatóbb, mint a legműveltebb magyar fiu.

Vagy talán azt hiszi valaki, hogy a taticára, vitézségre valami befolyással van az, ha a magyar katona is, mint osztrák merev szobor állásban három tempóval teszi a praesentirozást, midőn a francia fészesség nélkül egygyel végezi a tisztelgést? vagy talán jobb szellem, szorosabb összetartás, camaradschaft lesz a magyar és osztrák katona között, ha a magyar bakancsos is bis in den Mundwinkel ausrasirt állal, s nem rózsás végű arasznyi bajusszal, hanem mit Ausnahme der Uebertreibung s — mint hallatszik — bugyogóban fog ezután kirukkolni?

Öt hatalmasság lépett a szent szövetség neve alatt véd és dacszövetségre a francziák császára ellen, de azért másforma ruhában járt a burkus mint az osztrák katona; más volt a vezényszó s a szervezet az orosznál mint az angolnál vagy a svédnél, csak a fővezérség volt egy, s diadalmaskodtak a háboruskodás nagy mesterén.

Vagy talán mivel Ausztria és Magyarország között a véd és dacszövetség mindaddig tart, míg a Habsburgház női ága ki nem hal, az egyesült erő nem képes a birodalmat fenntartani? — Azóta szállott alá Ausztria nagyhatalma, mióta a viribus unitis hangoztatott a birodalom egyik végétől a másikig. Mindig több erő rejlik a viribus se unientibusban, mert ez szabad akarat általi egyesülésre mutat.

Komoly figyelmébe ajánlom továbbá a tisztelt háznak azon anyagi s erkölcsi káros következtetéseket, melyek elő fognak idéztetni a 67-tes bizottmány azon javaslatát által, mely

szerint — az elhelyezésen s élelmezésen kívül — a magyar hadügyminiszter mellőzésével a magyar katonaság 5 Felsége teljhatalomú rendelkezése alá engedtetik, s a 11-dik pont szerint az osztrák hadsereg kiegészítő részévé válik.

Valamint eddig, ugy ezután is minden felszerelési anyagok, kezdve a bakancs-szegettől az ágyuig, mind Lajtán-tuliaktól fognak beszereztetni; Blumok és Brachfeldek fogják a lötenyésztes hasznát zsebre rakni. S ezen szükségletek mennyi milliomot visznek ki e szegény országból, midőn, ha mindez a magyar hadügyminiszter kezelésére bizatnék — mit jogosan, méltányosan követelhetnénk — azon szükségletek beszerzésével némi lendületet adna alig tengődő bőr- és posztó gyárainknak, megvetnénk az alapját egy fegyvergyárnak, melyet nélkülözünk s mennyi munkát adna szegény iparosainknak, s meg vagyunk győződve, hogy a magyar katona gyávább nem lenne azért, hogy magyar csizmadiák és szabók által magyar bőrből és posztóból készített ruhában járna, s magyar vasból magyar kard és puskaművesek által készített fegyverekkel támadná meg az ellenséget.

Többet mondok, a birodalom két különálló hadseregére fordítandó költségeknek az érdeklött hadügyminiszterek általi kezelésének azon anyagi haszna lenne, hogy a birodalom egyik felében tapasztalendő lélekismeretesebb gazdálkodás, a másikat moraliter kényszeríténé ugyanolyan vagy még czélszerűbben alkalmazott költségkiméletekre s megszűnnének innen is tul a Lajtán is az Eynattenek.

Végre a birodalom két különálló hadseregében egy nemes emulatio gerjedne, mely ennek a vetélkedést, a katonai point d'honneur, — mely nélkül vitéz katona igen, be vitéz hadsereg nincsen — hihetlenségig fokozná.

Ezek szerint tehát azon kívül, hogy két külön álló hadsereg háboru esetében a kölcsönös védelemre haszonvehetőbb lenne; egyuttal a 4-dik pontban nyilvánított azon fentartás, hogy az ország oly kötelezettségeket, melyek a kölcsönös védelmen tul terjednek és annak elérésére nem elkerülhetetlen szükségesek, magára nem vállalhat — a 11-dik pontban feladva nem volna.

A mi az 5-ik pont végén említettik hogy figyelemmel fogunk lenni a lajthántuliak alkotmányosságára is, megvallom, azalatt távolról sem érthettem azt, hogy mi jogainkból az ő javukra engedni tartoznánk, hanem

csak azt; hogy mivel ő Felsőge célirányosabbnak látta előbb Magyarországgal kiegyezkedni, ezen egyezkedés által az ő alkotmányuk rövideget ne szenvedjen.

Elevenen emlékezem azon indignatióra, melyet a 3 Jahre Verfassungstreitban a 20-ik októberi diploma magyar Championjainak azon okoskodása gerjesztett, hogy mivel ő Felsőge az örökös tartományoknak alkotmányt adott, nekünk magyaroknak kell 8 százados alkotmányunkat ahhoz idomítani. Most midőn megfordítva állnak a dolgok, ne adjunk uraim alkalmat arra, hogy az örökös tartományokban hasonló indignatio gerjedjen.

Azon delegationalis eljárás, mely Magyarország országgyűlését a nemzet vére és vagyona feletti rendelkezéstől megfosztja, meg fogja fosztani a lajtántuliakat is, s valóban ha alkotmányukat a mi javaslatunknak feláldozni készek lesznek: kétségbe kell hoznom az alkotmányosságróli helyes felfogásukat: vagy ha azon delegationalis eljárásmodot oetroy nélkül elfogadják, azt kell gyanitanom, hogy az alkotmányosság feláldozása részükről bizonyos biztos kárpótlási remény kifolyása, s azon remény kulcsa, a két delegatio meg nem egyezése esetében az absolutistische Spitze.

Én a pontban, hogy ha a két delegatio meg nem egyez, ő Felsőge határoz, csak úgy nyugodhatnék meg, ha, mint az Istenség-ről állittatik, hogy személyében három, természetében egy: az ausztriai császár és magyar király személyében kettő lenne vagy legalább mint Svéd és Norvégia királya se nem svéd se nem norvégus, hanem történetesen francia. Mert csak akkor hihetném el, hogy ő minden érdekek felett áll s egyedüli érdeke minden népeinek egyenlő jólléte és megelégedése. De ne feledjük, hogy az uralkodó is ember, s azért hogy biborban hársnyban születik s Isten kegyelméből uralkodik, benne is észrevehetők mindazon gyarlóságok, melyek minden lényvel, melyet embernek hívnak, közösök.

A hatvanhetes bizottmány ülésében az államadósságokra nézve egy nagy igazságot hallottam e szavakban: „Az államadósságok az államélet és a kormányzatban, de egyszersmind a magán élet minden viszonyaiba mélyen beható kérdés.”

Épen ezen szavak igazságának érzetében nem lehet megnyugodnom azon, hogy ha már politikai tekintetből azokból csakugyan el kell vállalnunk annyit, mennyi alatt öszve nem roskadunk. nem tőkeadósságoknak csak azok terheinek elfogadása javaltatik.

Bár én — ismét politikai okoknál fogva

csak azon adósságokból lettem volna hajlandó aránylagos részt elvállalni, melyeknek felvételébe indirect a nemzet is beléegyezett, azaz a francia háború végeig: mert addig — tagadhatatlan, hogy — Magyarország, mely annak folytatására több ízben felkelő sereget, subsidiumot önkényt adott, azon háború igazságosságát vagy legalább szükségességét beismerte; 1815-től fogva pedig semmi adósságból, mely a mi jólétünkre Magyarországra nem investáltatott, egy krajczárt el nem vállalnék: különösen azon adósságokból, melyek 1848-tól fogva tétettek, bármily csekély summát e nemzetnek, melynek folyó pénze 1849-ben megsemmisített — elfogadni önmaga, úgy mint a lajtántuliak, sőt az emberiség irányában is véték; mert ideje volna már egyszer a pénz hatalmasságokat lakoltatni, sőt örökre elijeszteni a hitelnyitástól oly absolut kormányoknak, kik a nemzetek jogait csak úgy könnyedén confiscálni szokták.

Ismétlem tehát, hogy azon meg nem nyugodhatom, hogy nem tőkék, hanem csak kamatok vállaltassanak el, s hogy azok közösen kezeltessenek, kétségen kívül állván azoknak megoszthatósága, legyenek bár azon adósságok nem 99 hanem 199félék (ámbár, mint én tudom, csak mintegy hetven-félék s azokból is az idén már az adó-kölesön amortizáltatott.)

Nem kívántatik ahhoz szakavatottság, csak tiszta józan ész, hogy midőn mi nem kötelességből csak méltányosságból, politikai tekintetből vállalunk el az osztrák kormány által összehalmozott adósságokból egy magunk által meghatározandó mennyiséget; átlássuk, hogy a megosztásra nem kívántatik minden egyes adósságból, vagy az öszvesből egy bizonyos törtszám szerinti arányban kidolgozott quotalitás elfogadása; hanem — mint említettett — meggyengült adó-erőnkhez képest — kiválasztunk némely kötvényeket, aránylag a terheesebbekből, kedvezőbb feltételek alattiakból, törleszthetőkből, nem törleszthetőkből, (mert igazán véve azon soknemű adósságok legfőbb 3 vagy 4 értékűekre reducáltathatnak); vagy mutasson ki az osztrák kormány az elvállalendő adósságnak megfelelő tőkét, vagy végtére bizza e nemzetre az elvállalendő öszveg erejéig hitelezők kerítését, s akkor azokat Ausztria javára átiratjuk Magyarország adósságkönyveibe — mint tett Belgium Hollandiával s a mi dolgunk, azoknak miképen biztosítása, vagy törlesztése.

Azon aggodalom is hallatszott, hogy Magyarországot — ha elvállalt adósságunk Ausztriaétól külön választatnék — még dobra is üthetnék.

Ugyan kérdem az Ausztriávali solidaritás miben vagy mivel biztosíthatna bennünket a dobra ütés ellen?

Talán több vagyonával? nagyobb hitelével? vagy czélszerűbb, takarékosabb kezelésével?

En nem akarok olyan companistát, kinek Bruckjai voltak, s minden áron szabadulni kívánok a companistától, ki magát velem együtt tönkre tette. A tapasztalás mutatja, hogy azon ember, ki még adósságot soha nem tett, s még hitelét veszteni alkalma nem volt, a tőkepenzesek előtt több hitellel bír, mint egy bármily vagyonos, de fölig torkig adós, s ki már positiv jeleit is adta vagyona rossz kezelésének, vesztetésének.

A hitel alapja ugy egyeseknél mint nemzet, knél, nem annyira a vagyon, mint a szorgalom takarékoság, pontosság. S mindenki tudja azt is, hogy ha egymással solidaritásban álló két adós közül az egyik crida alá jön, a végrehajtás annak vagyonára is kiterjesztetik, ki abból egy krajczárt sem látott.

Nem tudom, mennyi képesség fejlődhetik ki bajaink enyhítésére ezen ország államférfiaiban, de megérdemelnénk, hogy elenyésszünk, ha pénzügyeinket még Ausztriánál is ügyetlenebbül kezelnök.

Végtére önállóságunk, függetlenségünk iránti megbocsáthatatlan kötelességmulasztásnak tartanám, tőkék helyett csak azok kamatainak fizetését vállalni el.

Mely országnak külön adóssága van, annak külön hitele is van, s ha becsületesen eleget teendünk elvállalt kötelezettségünknek, pénzt is könnyebben kaphatunk, mintha csak az ausztriai kormány által csinált adósságok kamatfizetéséhez bizonyos arányban járulunk: a kamat-elvállalással egyebet nem érünk el, mint azt, hogy ha pontosan nem fizetjük, rajtunk Ausztria executióval is megveszi; de azért a külföld soha sem fog bennünket oly önálló nemzetnek tekinteni, mely jogositva lenne adósságcsinálásra. — Az adósság csinálhatás oly cryteriuma a függetlenségnek, mint a régi időkben a fiscalis actio a nemességnek.

Ha függetlenségünkre, hitelünkre kártékony befolyásunak tartom az adósságok közöségét, említenem sem kell, hogy jövendőre közös adósság tételről tudni sem akarok, mert az nem lenne egyéb mint a közkezelést, s állfala ezen országnak politikai kiskoruságát, tüggését örökíteni, mely országot oly örömezt önállónak s függetlennek szeretnénk elösmertetni.

A vám s ezzel kapcsolatban álló indirect adók s kereskedelmi ügyekre nézve előre bo-

csájtatik, hogy Magyarország mint önálló szabad nemzet a lajtántuliakkal mint önálló szabad nemzettel fog érintkezni s melyekre nézve ki nem egyezhet, azokra nézve fenmarnak törvényes jogai.

Ezen kijelentésen meg lehetne nyugodnom, ha Magyarország és Ausztria közötti érdekek érintkezéséből eredett közösségek nem alapítottak volna meg, ha a javaslatba egy meglepő feltétel nem volna beigatva az első pontba, mely így szól:

„Ez alkalommal határozatnak meg az ipar termeléssel szoros kapcsolatban levő közvetett adó nemeire nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy felelős kormánynak e részbeni intézkedései a másik fél jövedelmének csonkítását vonhatnák magok után: megállapittatik egyszersmind azon módozat jövendőre, mely szerint az ezen adóknál behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognának eldöntetni.“

A szabad egyezkedésnek tehát csak azon feltétel alatt engedtetik tér, s az ország önálló intézkedési jogát csak akkor tarthatja fel, ha a 65-ik pontban kikötött föltételeket teljesíti. Es ezen feltételt épen azon fél köti ki, melynek anyagi jólléte, kereskedése a másik fél által tétetett tönkre: s azon fél köti meg magának előre kezeit, mely csak független szabad mozgathatás által tehetne szert az azokból folyó indirect jövedelmekre!

Ha a kölcsönös védelmen kívül, az anyagi téren is volna közös érdekünk, igenis bele nyugodnék azon szorosabb kapcsolatba, mely a 65-dik ponttal az anyagi téren szándékolattik: s propter bonum pacis hajlandó lennék némi engedékenységre, méltányos közösségre a velünk egyenlő alkotmányos Ausztriával — habár jól tudom, hogy a hol de meo et tuo van a kérdés, ugy egyesek mint nemzetek között, minden liberalis sympathia megszűnik — sőt még a reál uniotól sem borzadnék vissza e téren azon árért, hogy midőn Ausztriát megmentjük, hazánkat is megmentettük: s midőn az ő jólétüket előmozdítjuk, a magunkét is egyenlően elő fogjuk mozdítani. S méltányolni tudnám a majoritás politikai okait azon tul-testvéries közeledésért, mely azon pontot átlengeti, ha azon javaslat oly elkerülhetetlen s legyőzhetlen surlódások magvát nem rejtené keblében, melynek eredménye kibékülés, egyetértés soha nem lehet.

A legbiztosabb matematikai számítások alapján készült gép sem működhet kellő sikerrel, sőt sokszor megáll, ha a momentum frictionis a számításból kihagyatik.

Nekünk a vámokra, az azokkal összekötetésben lévő indirect adókra nézve nem közös érdekeink, hanem közös viszályaink lesznek.

Negyedfélszázadot töltöttünk el folytonos küzködésben jogainkért, szabadságainkért, létünkért, mely idő alatt az örökös tartományok a nép életerejét az anyagi jólétnek productiv munkák, közlekedési eszközök, kereskedés általi előállítására siettek felhasználni s mely idő alatt az osztrák kormány az örökös tartományok javára felállított Slaghaumok által mesterséggel birodalmában a munkát felosztván, minket egyedül az ásátumra kapátumra szorított. Szabadok maradtunk, de osztrák coloniává törpültünk.

Kérdem: hol van egy colonia s anyaország között — mely amazt csak iparterménye piaczául használta, mely amabban elzsibbasztotta az ipart, — a közös érdek? A mi anyagi érdekeink nem homlokegyenest ellenkezők, nem heterogének-e a tul a lajtániakéval? van-e alkotmány, van-e békülékeny szellem? van-e varázserő, mely azokat homogenné tehesse? s képzelhető-e az érdekek fusioja anélkül, hogy azok homogénné legyenek? ki azt hiszi, nem ösmeri az emberi természetet, a ki azt megkísérti, a népek ellenségeskedését örökíti.

Igenis, a kapocs mely terveztetik, egyiket a másik fölibe emelheti, egyiket a másik urává teheti, de a végeredmény utoljára is kiengesztelhetetlen gyűlölség, s csak sajnálnom lehet azon jóhiszeműeket, kik reménylik, hogy a birodalom hatalmi állásáért, vagy többet mondok, vám s kereskedelemből folyó indirect jövedelmekből, mobilier vagyonosságukból csak egy batkát is feláldozzanak.

Bárhogy törekedjünk szabad kereskedésre, bárhogy ügyekezünk más piacot keresni, a javaslat szerint tul a lajtániak vétojába ütközünk, mert az nekik káros lesz, ha sok évi küzködés után valami nesze semmi fogd meg formát kivivhatunk is; vergődhetik-e ezen elsze-gényített nemzet némi vagyonosságra a nélkül, hogy a földmivelés és ipar terén népünk munkássága lehetőleg egycensulyba hozassék?

Angliának, mely a világ kereskedést kezében tartja, belkereskedése két annyi mint a külső.

Magyarország felső megyéit az isten is gyáriparra teremtette, az alföld nyers termelés hazája, a kölcsönös productióknak benn a hazabani kicserélhetése vezethet bennünket csak jólétre, mert külpiazcra csak a felesleg való — ha minden productiv erőnket emelni, kifejteni, felhasználni akarjuk, nemde mindjárt reánk olvasassák-e a 65-ik pontot? megálljatok, mert

tönkre teszitek gyárainkat, megkevesbi titek indirect jövedelmünket.

A nemzet lételet, jóllételet a szomszéd érdekei iránti méltányosságból, s birodalmi hatalmi állásaért, vagy politikai félelemből veszélyeztetni nem szabad; a kölcsönös védelmi kötelezettségen kívül nekünk önállóságunkat, függetlenségünket mindenre nézve meg kell őrizni, *quant mēne*.

Miért kell nekünk a *pragmatica sanctio* által is biztosított függetlenségünkhöz oly szilárdsággal ragaszkodni, mely mostoha körülményeinket nem ösmerők előtt, elleneink által merev makacssággal, a kor kívánalmainak ignorálásával, Ausztriátóli elszakadási vágygial ugyanazonosittatik? korántsem azért, mert csak az alatt a feltétel alatt választottuk a Habsburg házat uralkodóul, hogy azt minden körülmény között fentartja s megőrzi, korántsem azért, mert azon kötés megtartására magokat fejedelmeink századokon keresztül esküvel kötelezték: hanem azért, mert nemzeti létünknek, szellemi s anyagi jólétünknek egyedüli palladiuma.

Ezen nemzet nyelvre nézve — minden rokonság nélkül ugy áll Európában mint a zaharai pusztákban egy oáz, s ellenséges, környező kedvezőtlen geografiai fekvésénél fogva minden annexioban sirját leli, s azon javaslat az annexió a, b, c-je s ezen javaslati munkálat, ellenséggel tömött faló, melyet a majoritás öröm ujjongva óhajt behuzni Troja kapuin.

Hogy nyomasztó közterheink 1 krral sem fognak — a javaslat szerint — kevesbedni, világos. A katonaságra szükségelt költségek, ha nem szaporodnak is, bizonynyal nem fognak, a sok adósságok kamatait fizetnünk kell, a civillistel fősvénykedni e nemzet méltóságán alólinak fogja tartani; a bel administrationalis költségekben mit meg fogunk kimélhetni, felemésztí a miniszterium fizetése, minden évi országgyűlés, a teméntelen sok nyugpénz. Miből mind ezt fedeznünk? Ha erről gondolkozom, oly fájdalmas érzés fogja el szívemet, mint azon hajós kapitányét, kit a tartós tengeri zivatarok utazása céljától hetekig visszatartóztattak s körülnézve hajója éléskamrájában, borzadva látja, hogy az élelem a hátralévő ut idejének felére sem elegendő. A mi helyzetünk még kínosabb, mert a kapitány a legénységet fél adagra szorithatja, de mi ezt sem tehetjük, mert a javaslat szerint a katonaságra fordítandó pénzzel nem gazdálkodhatunk; mert mi azt csak befizethetjük s többé nem látjuk; a kamatok egy idegen cassába pontosan befizetendők, magát a tőkét soha sem fogyaszthatjuk.

Nézzük, valjon azon forrásokot, melyekből ezek fedezendők, nem bővíthetjük-e?

A direct adók teljes sulya hazánkban, melyből az ipar bármily növénye gyenge plánta korában az osztrák kormány által kitépetett, s a mi él, csak teng — kevés kivétellel a földbirtokon fekszik s a feudum bilincseiből kiszabadult jobbágy urat cserélt, a pénztözsérben nyomasztóbbat, keserítőbbet mint volt földes ura, ki vele együtt annak láthatlan jobbágyává süllyedt, s adóját, adóssága kamatát jövedelméből előteremteni egyik sem képes. Kényszerített kölcsönt ki nem vethetünk, mert kiszáradt spongyiából nedvességet kiszivattyuzni lehetetlen.

Az indirect adók azon mértékben kevesbednek, a mely mértéken az elszegényedett földbirtokosok után élő iparos és munkás fogyasztása csökken; bár merre tekintünk az anyagi téren, setét a jövőnk.

Azt mondjátok ti urak a tulsó padokon, visszaállított alkotmányunk, felelős miniszteriumunk van, fejedelmünk kegyességéből urai lettünk helyhzetünknek; pénz és kereskedelmi miniszteriumunk segítségével rendezni fogjuk belállapotunkat: az ipart, a kereskedést, a vagyonságot, az adóképeséget gyarapítani fogjuk általa. Mind ábránd, pium desiderium, ha miniszteriumunk nem független. Miért hagyjátok el ez epithetont független? szerezzétek vissza e szócskát, melyért e haza annyit vérzett; hiszek jó szándéktokban, ügyességtekben, lelkiösmeretes munkásságtokban s e haza mentve lesz; e szócska nélkül pedig ügyekezettek sisiphusi munka; ily végképen kimerült országon mint egy elpusztult épület és instructio nélküli gazdaságon csak kölcsönnel vagy contózással lehet segíteni; a javaslat szerint mindkettő lehetetlen, mert kölcsönt csak független nemzet vehet fel s az nem vagyunk, államjegyeket ki nem bocsáthatunk, mert azt a tutor Ausztria meg nem engedheti.

Az uralkodó irányában eleget teszünk köteleztetésünknek, ha illetményünket jó katonákból készen tartjuk és a magyar király és osztrák császár rendelkezése alá bocsájtjuk: az örökös tartományoknak nincs oka, nincs joga panaszkodni, ellenünk házsártoskodni, ha mint független szabad nemzet, mint független szabad nemzetel esetről esetre, velök a kereskedelemre, vámokra nézve egyezkedhetési jogunkat minden feltétel nélkül fentartjuk: magunk iránti kötelességünket pedig csak úgy teljesíthetjük, ha anyagi jobblétünket javítva, jövedelmeinket hasznos befektetések által szaporítva, közterheinket benn a hazában gyümölcsöztethetjük, mert a nélkül nyomorultak maradunk. Nem a köz-

terhek nagysága tette e hazát koldussá, hanem az, hogy annak legnagyobb része Ausztriávali 18 éves közösség ideje alatt hazánkba kitakarodott, soha többé vissza nem jövendő. A nagy természet és az emberi erők működései között bizonyos analogia létezik.

A föld kigőzölgése csak üdvös és áldáshozó, ha az harmatban vagy esőben ismét oda hull vissza, honnan felemelkedett, ha tartós szél azokat elhajtja, ott lesz áldás, hol azon gőz le fog hullani, s honnan a szél elhajtotta: szárazság, aszály és inség.

Egy ország közterhei apránkénti kigőzölgései az emberi szorgalom véres verejtékének, ha azon közterhek szétoszolva a socialis atmospherában — időnkint — bármily alakban az adózók milliomai közé vissza nem szivárognak, a legjobb intézmények, a leglélekismeretesebb kezeléseknél sovány az eredménye.

IV-ik György angol király botrányos peréből a napi sajtó Londonban közléseket tett, melyek az uralkodóra kellemetlenül hatottak a belügyminiszter a per folyama alatt némi megszorítására a sajtónak billt tett le a ház asztalára. — Lord Brougham — a szabad sajtó hős bajnoka, a többi között ezt mondá ellenbeszédében: „Vegyétek el alkotmányunkat, hagyjátok nekem a szabad sajtót, két huszonegy óra alatt vissza fogom azt állítani.“

Én pedig azt mondom: nyirbáljátok meg alkotmányunkat, de engedjétek át függetlenül mindazon eszközöket, melyek anyagi jólétünk előmozdításának feltételei: az alkotmány kijavítása, helyreállítása könnyű munka. A majoritás javaslataival az osztrák birodalom megmentésére, melynek hatalmi állásában, egységében lételünk feltételét keresik, sorompóba lépett; én tartok tőle, hogy midőn a küzdőteren lábai alá nemzeti önállóságunkat, függetlenségünket teríti, épen azt fogja feláldozni, kit megmenteni akart.

Ezen 18 éven keresztül zaklatott, kinzott nép a nyugalom és jobb jövő szomjában örömmel fogadja az alkut, melyet nevében a haza jobbjai jó hiszemben kötnek, s ki tudja, midőn az, a csalódás édes mámorából a rideg valóságra fel fog ébredni, s észreveszi, hogy szemfényétől, erejétől megfosztva — reménytelenül az osztrák birodalom roskadozó oszlopához van lánczolva, nem fordítja-e még fennmaradott erejét — mint Sámson a filisteusok templomában — arra, hogy az osztrák birodalmat utolsó erőmegfeszítéssel halomra rozzantja s romjai alá magát is örökre eltemeti.

A ki a világtörténelem nagy könyvét nem csak úgy tekinti, mint az egymásra halmozott események regisztrálását, hanem az események

okaik is tanulmányozza, észreveheti, hogy kik a veszedelmnek szemébe nézni nem mertek, többször mint nem. épen azon eszközökkel, melyekkel azt elhárítani törekedtek, siettetik annak előállítását.

Ne keressük mink jövendőnk bizonytalan politikai combinációkban; a történelem minden lapján az emberi véges elme memetője van felírva, intéstül azoknak, politikai problémák megfejtéséhez cognita quantitásokat vélnek található; s talán épen azon keserű tapasztalás iratta Thierssel a következő szavakat: „la chéne qui lie entre eux les eve nements de ce monde, est quelque fois bien étrange, souvent qui est sage combinaison échoue et ce qui est faux. et foux reussis.“ (A láncz, mely ezen világ eseményeit egymáshoz fűzi, sokszor igen szeszélyes, a bölcs számítás néha megghiusul míg a hamis és esztelen sikert arat.)

Én azt tartom, mit a magyar gazda: jól szánts, jól vess, a többi Isten dolga; oltalmazzuk önállásunkat, függetlenségünket teljes lelkünkől s minden erőnkől, s használjunk fel minden mutatkozó jó alkalmat s a jövendőt bizzuk Istenre, ki végtelen bölcs, végtelen jó.

A 67es munkálat egyes pontjai elfogadása előtt olvassuk fel — mint a kalvinista pap a mi atyánkot könyörgés előtt és könyörgés után — az 1861-diki második feliratot (mert az a nemzet miatyánkjává vált) s mely pont abba tüközik, töröljük ki vagy egyeztessük meg azal, ez a mi feladatunk, ez a mi kötelességünk.

A képviselőház 1867. decz. 4-ki ülésben, az osztrák államadósságokból 30 százalék elvállalása ellen.

A hányad megállapítása érdekében eddig hallott vitatkozásokból azon meggyőződésre jutottam, hogy minekutána magok a 30% quota championjai is érezték, hogy e tekintetben a részrehajlatlan számtan segítségére nem támaszkodhatnak: más megindítóbb érvekhez nyultak, hogy elhitessék a t. képviselőházzal, miként Ghicz K. t. képviselő társunk által ajánlott 28% quotán felül is kell elfogadnunk. Némelyek félelemből jövőre nézve, némelyek vérmes reményekből a jövő iránt, némelyek a Lajtán tuliak iránti könyörületességből, generozitásból, némelyek pedig politikai okokból kívánták, hogy fogadjuk el a 30 százalékot.

En a t. háznak engedelmevel igyekszem kimutatni azt, hogy a 30 sőt 28 kamat quotán alul is van olyan quota, mely szigoruan, absolute véve egyedül igazságos; valamint igyekszem kifejtteni azt is, hogy miképen emelkedett apródonként a quotaszám 30 százalékra.

A magyar korona országai a bécsi államfőszámvevői hivatal által 1860—65. évekről készített, és az illető miniszterium által mindkét küldöttséggel hivatalosan közölt zárszámadosok átlaga szerint a netto jövedelemből a birodalom közös pénztárába 25 százalék a német és szláv tartományok pedig 75 százalékot szolgáltatnak be. Ez tisztán áll.

Ugyanazon 1860—65 évek alatt befolyt brutto jövedelmekből pedig a magyar korona országokból beszedett 28 százalék a lajtántuli tartományokból 72 kamat.

Felfogásom szerint itt az első kérdés az: vajjon a törvényben meghatározott közös költségek fedezéséhez járulásra vonatkozólag a netto vagy brutto bevételek aránya fogadtassék-e el basisul?

Ha tisztán állana mind a két fél részéről a brutto jövedelmekből kiadott beszedési, kezelési és más költségek aránya. akkor természetesen mindegy volna, akár a brutto, akár a netto jövedelmet vennők alapul; mert, ha például az egyik fél 10-et vett be, amásik 20-at, s az egyik 2-öt a másik 4-et költött el a beszedésre, kezelésre s más kiadásokra; netto jövedelem maradván az egyik félnél 8, a másiknál 16, az arány nem változnék. De miután ez nem így áll, — az okokat nem akarom feszegetni — miért? — s tagadhatatlan, hogy a magyar korona országai sokkal több kiadási terhekben részesültek a brutto jövedelemből, mint a Lajtán-tuliak; az én meggyőződésem szerint inkább a netto, mint a brutto jövedelem aránya vállalható el, nem azért, mert kevesebb, hanem azért, mert igazságosabb.

A költségvetés, legyen az magán ember, családi, vagy egy nemzet, közköltségeinek fedezése érdekében, csak a tiszta jövedelem eruálása és constatirozása után tehető meg.

Miután eddig is a tiszta jövedelmet kellett a közös költségek fedezésére beszoigáltatni s ezután is azokat a tiszta jövedelemből kell fedezni, s jövőre a beszedési és kiadási költségek mind a két fél által elkülönítve fognak kezeltetni, nem az a kérdés, hogy Magyarország és a Lajtán-tuli tartományok adózóira mily teher háramlott azon bruttó jövedelemből? hanem mennyi fordított abból a had- és külügy költségeinek fedezésére? melyhez járulunk kötelességünk; és én csak annyiban hajolhatok igen t. Ghicz Kálmán képviselő társam azon javaslatához, hogy a bruttó jövedelemből eruált mennyiség használtassék alapul a quota meghatározására, a mennyiben csupán a brutto bevétel azon összeg, mely a zárszámlákból világos, és annak hitelessége kétségbe nem vonatott.

A nettóra nézve pedig oly kételyek vannak, melyek iránt tisztába nem lehetünk.

Másik és fontosabb kérdés az, hogy a netto bevételek 6 évi átlagából kiszámított 25 kamaton felül a közös költségek fedezéséhez többel járulhatunk-e? Absolut, szigorú igazság szerint ismétlem nem volna szabad. Ennyit elvállalni törvényben gyökerezett kötelezettségünk, a nagylelkűsködést pedig tiltja szomorú helyzetünk.

Én ezen meggyőződésekre épen a t. küldöttség eljárási munkálataiból jöttem: nevezetesen tisztán áll, hogy mind azon hivatalos adatok és számítások az osztrák állam főszámvevőségibureauból kerültek ki, a bécsi miniszteriumtól ajánlott, a mindkét fél küldöttsége által az ő kívánásokra fogadtattak el; ennél fogva az osztrákok részéről ezek ellen kifogást tenni a leggyöngédebb kitételrel is némi következetlenség.

Az igaz, sokan vannak nemcsak a lajtántuliak, hanem a magyarok közül is, kik azt mondják, hogy azon számítások hibásak, sőt maga a tisztelt küldöttség bizottsága is azt állítja, hogy azon hivatalos adatok hibások: azokon későbbben változtatások és igazítások történtek, melyeket el kell fogadnunk, mert a számadások későbbi figyelmes megvizsgálása után kitünt, hogy tévedésből, vagy az idő rövidsége miatti elhamarkodásból, vagy az osztrák kormány és Isten tudja mi okból? abban oly tételek foglaltatnak, melyek önmagok az előterjesztők által Magyarország előnyére, s ez által az osztrák tartományok hátrányára irattak be.

T. képviselőház! Ezen felfedezések, az igaz, hogy látszólag tekintetbe veendő; de vizsgáljuk meg, ha vajjon figyelmet érdemeltek-e azok? és vajjon azon alapon lehetett-e a t. küldöttségnek a 25%-nyi quórához még 5%-tet elvállalni? és még inkább annak örvendeni, hogy abba az osztrák küldöttség is beleegyezett?

Azon változtatások és kiigazítások csak azon esetben lehettek volna elfogadhatók, ha a tisztelt bizottság, mielőtt a quórá eruálásához fogott, az előterjesztett bevételeket és kiadásokat, melyeket mind ez ideig Ausztria kizárólag maga kezelt mint az angolok és skótok tettek, midőn Scócia Angolországba bekebelezetett, pontonként tételenként szigorúan megvizsgálván, a priori önmaga felfedezése következtében a hibákat kiigazítván mind a küldöttséget, mind a nemzetet megnyugtatta volna, azoknak helyes voltáról; de még akkor is rá illenék a gens Hungariára a generosa epitheton, midőn tőlünk a felelős miniszterium azt kívánja, sőt már a küldöttség előleges jóváha-

gyás reményében el is határozta, hogy 30% quótát vállaljunk el; mert kérem, ennek generositáson kívül semmi realis alapja nincs. Ki állításom nem hiszi. hallgassa meg a 6-ik ülés jegyzőkönyvében olvasható következő sorokat:

„Oly időszakból származnak ezen hivatalosan közölt kimutatások, mely alatt a hatalom feltétlenül rendelkezett az ország vagyoni erejével a közterhek kivételében, az államadósság rendkívüli mértékben növekedett és szorult pénzvizonyai voltak minden egyebek felett irányadók. Behajtatott és beszolgáltatott mind az, mi kényszereszközök alkalmazásával be volt hajtható.“ És ismét más helyen: „Megvagyunk győződve, hogy senki által sem fogunk vádoltatni azzal, hogy Magyarország népein ő felsége többi országai rovására kívánnánk könnyíteni, amennyiben a magyar korona országai a közterheket illetőleg azon időszakban, melyről a hivatalos kimutatások szólnak, nemcsak kiméletben nem részesültek ő felsége többi országai felett, sőt vagyoni erőnkhez képest túl voltunk terhelve.“

Midőn ismétlem, ilyen nagyon is való nyilatkozat után tőlünk a t. küldöttség és a t. miniszterium azt kívánja, hogy a 25%-es quórá felett még 5 és így 30%-es quótát vállaljunk el, leket-e ennek egyéb alapja mint nagylelkűsködés? És valósággal, hogy ha a Lajtántuliakban a legkisebb szikrája pislog az igazság szeretet és méltányosságnak és nem a körülmények kényszerűsége, hanem az elvállalhatatlanság és az abból logice folyó folytonos jó viszony szükségességének érzete vezette volna őket az egyezkedés terén, a 25-ös quótán meg kellett volna nyugodniok.

Mint feljebb mondtam tehát, a quórá kidolgozását minden tételek és számítások megvizsgálásának kellett volna megelőzni, de mivel ezt a küldöttség tenni elmulasztotta és miért? ismét nagylelkűsködésből, mit tanusít azon passus: „A küldöttségnek nem volt feladata követeléseket támasztani a multra, s nem vélte vizgálandónak, vajjon az érintett zárszámlák egyes bevételei valóban közöseknek volnának-e tekintendőek stb.“ az eleibe terjesztett kimutatásokat, mint változatlan basist a küldöttség elfogadván, Magyarország ok nélküli tulterheltetésére a 25%-től eltérés helyben nem hagyható. Mind a mellett a mi küldöttségünk az osztrák küldöttség válaszirata következtében, melyben a kimutatások állítólagos hibái feszegettettek, propter bonum pacis! beereszkedett azon hibás tételek és számítások kutatásába. Ezen munkával a t. küldöttség megbízott egy magyar szakértőt, ki vizsgálódásai és nyomozásai eredményét a t. küldöttséggel közölvén,

a változtatott zárszámításoknál két lényeges eltérést mutatott fel.

Ugymint a Lombard-velencei királyság rovására átíratott azon kiadást, mely az ott elfogyasztott virginia-szivarok előállítására a bevásárlott külföldi s a központi kiadásokból kitörölt dohány vásárlási költségeket illeti, erre nézve megtevén észrevételeit Veninger Vincze, nem épen kedvezőleg nyilatkozott az állam főszámvevőség részéről folytonosan eszközlött változások és módosítások iránt, s nem is várja, hogy a magyar küldöttség ezen már ötödször változtatott összeállításon megnyugodjék, ha csak egy kisebb bizottság által a részletes adatok és az ezekre fektetett számítások, az osztrák pénzügyi miniszterium kezei közt levő könyvekkel össze nem hasonlítottatnak és nem ellenőriztetnek. — A másik eltérésre nézve, melyben az 1849-ből előírt követeléseknél az 1860-ki és 1861-diki zárszámadásokban Magyarország terheltetésére — mintegy — nyolczad fél millió mutatkozik. Veninger határozottan kijelenti, hogy az el nem fogadható; valamint azt is, hogy a t. küldöttségnek meg kell maradnia a mellett, mit első ízben kimondott; nevezetesen, hogy azok a magyarországi bevételekből kitörülendőek, s egyszersmind figyelmezteti a küldöttséget, hogy ha a hozzájárulási viszonyszám megállapításánál az egyes tételek, kiadások bevételek elemzésébe kell bocsátkozni, a központi kiadások közt számos oly tételek fognak mutatkozni, melyek egyáltalában nem a Lajtán túliak javára fognának kiütni. Egyuttal figyelmezteti a küldöttséget arra is, hogy a mint e térre lép, az összes zárszámadások elvetendőek, és nem hagyja helyben az oly eljárást, melyet az örökös tartományok és a központi költségeknél a recriminatio kikérülése miatt mellőzött, egyedül oly tételeknél vegye fogantatba, melyek a magyar quota emelésére czéloztatnak.

Mégis mintha előérzete lett volna, hogy a küldöttség figyelmeztetéseit tekintetbe nem veendő, vagy ő is némi félelmet érzett volna, kiszámítja, hogy ha a lombard-velencei dohány jövedék beszámítási eltérés elfogadtatnék, akkor is Magyarországra csak 26½% esik, ha pedig azon merőben igazságtalanul Magyarország terhére betudatni szándékolt nyolczad fél milliót magára engedné erőszakoltatni a nemzet, akkor is csak 27 millió Magyarország quótája.

E közben Veninger, a javaslata következtében kiküldött albizottság eljárásáról beadván relatioját, bevallja, hogy a tételek egyenkénti megvizsgálására szükségelt, részint szóval, részint írásban tett fölvilágosításai a főszámvevő-

ségnek pusztán számvezetésiék levén, a kérdéseket nagyobb részben fel nem derítik, s bevallja azt is, hogy az államszámadások oly modorban látszanak vitetve lenni, melyből ki nem tűnik épen, mennyi mind a két különfél jövedelme és kiadása és így mindazoknak egymáshoz viszonya?

Mindennek ellenére a bizottság figyelembe nem véve Veninger Vincze azon valóban lélekismeretes és komoly figyelmet érdemlő tanácsát, hogy ne alkalmazzon elemzést egyedül csak oly tételeknél, melyek a magy. quóta emelésére czéloztatnak, addig kutatja a maga által tökéletleneknek és meg nem vizsgálhatóknak bélyegzett egyes tételek között a hibákat, míg ki nem buchstabirozza, miként a 6 évi átlag a magyar koronához tényleg tartozó országok közvetlen és közvetett bevételei és kiadásai az osztrák tartományok közvetlen és közvetett adói, s hasonló összes jövedelmeihez megközelítőleg úgy állottak, mint a 29. a 71 hez.

Azonban megfoghatatlan, ezen kisebb bizottság azon közelített 29. quotánál sem állapodott meg, hanem ellenére annak, hogy az osztrák miniszterium a magyar korona alá tartozó országok közül a határörvidéket s Dalmátiát egészen kihagyta és így épen annak bevételeit és kiadásait is: ellenére annak, hogy a magyar küldöttség, a nemzet részére egyedül azon magyar tartományokhoz jogát tartván fel, belenyugodott abba, hogy csak a tényleges állapot vétessék a quóta alapjául, azon tartományok bevételi és kiadási hat évi átlagából a megközelített 29-hez mint valami csekélységet oda vet még egyet s így született meg a 30 q. e. d.

T. ház! Mind az, a mit elmondtam, hű kivonata a t. küldöttségi munkálatnak, s midőn kijelentem, hogy Magyarország a had- és külügy költségei fedezéséhez az előterjesztett netto jövedelmek 6 évi átlaga szerint 25 quotánál többel járulni köteles nem volna, csak lélekismeretem és meggyőződésemet követem s ha a Lajtán-túliakban keresztény szív dobogna, s azt felebaráti szeretet melegitené, inkább ő bennük kellett volna irányunkban generositásnak keletkezni, mint mi bennünk ő irányukban. A mi pedig a magyar küldöttséget illeti, mely a 13-dik ülésben oly eleven színekkel ecsetelte méltatlan és igazságtalan terheltetésünket, s abból következett száanalomra méltó anyagi súlyedésünket, meg nem foghattam, mi ok indithatta a nemzet elbirhatatlan terheltetésével oly generositásra, milyent a 30-as quóta elvállalása nyilván hirdet; de a teg-

napi s mai vitatkozások azonban azt megfoghatóvá tették.

Zárólag pedig részemről kijelentem, (Halljuk!) hogy mindaddig, míg a t. miniszterium czáfolhatlan adatokkal azon zárszámlákból, melyek alapul mindkét küldöttség által elfogadtattak, be nem mutatja, hogy az azokból első izben kiszámított 25 quotán felül többet is elfogadni törvényben és igazságban gyökerezett kötelességünk: mindaddig, míg nemcsak számokkal, hanem tényekkel is meg nem mutatandja, hogy még azon esetben is, könnyebbülni fog sorsunk, ha oly nagy arányban vállaljuk el a közös terheket, mint a milyenben annak elvállalása szándékoltatik, — a 30-as quotát el nem fogadom — a generositásra pedig hajlandó nem vagyok; mert Isten s ember előtt azok irányában, kik minket koldusbotra juttattak, a kiknek jólétükért, életben-maradhatóságukért felejtethetlen jogainkat, önállóságunkat — azon reményben, hogy az anyagi téren mindazon veszteségért bő kárpótlást nyerendünk — feláldoztuk; generositással nem is tartozunk.

A mennyiben pedig tekintély nélküli csekélységem érzetében előre is tudom, hogy véleményem nyomtatéktalanul fog elhangzani, s a körülmények pressiója hatásától én sem vagyok ment; miután az alap, melyre a quota eruálását fektették; annyira hibás, s idő annak szigorú megvizsgálására nem engedtetett, mert valóban vélünk úgy bántak, mint a vasuti vendéglő pinczérje az utassal, ki midőn már másodszer is csengettek, mondja ki az utasnak, mivel tartozik? hogy ne lehessen ideje a számla megvizsgálására;

s miután csak a brutto bevételek és kiadások hat évi átlaga azon biztos alap, melyen igen tiszt. Ghiczy Kálmán képviselő társam számítása nyugszik, a mennyiben egyedül azon zárszámlák ellen, sem a magy. küldöttség kifogást nem tett, sem az osztrák küldöttség Magyarország terbeltetésére abban tévedésekre nem utalt, Ghiczy Kálmán által kimondott 28% quotát pártolom. (Helyeslés).

a képviselő ház 1867-ik évi decz. 18-ik ülésében.

Azok után, miket Manojlovics t. képviselőtársam a Lloydársulatnak tengeri kereskedelmünkre nézve veszedelmes voltáról elmondott, megvallom: némi tartózkodással szólok e kérdéshez, mely sokak előtt oly csekély érdeknek látszik, midőn én ellenben igen is fontosnak tartom s annak elfogadása ellen szavamat emelem.

Nem csak azért, mert ezen subventionak

a költségvetésbeni felvétele törvényünkön nem alapul, mert se nem had-, se nem külügyi költség, se nem államadósság, s nekem úgy tetszik, hogy ez olyan beikauf-forma kedvezés, mint mikor a gazdaember gyapját eladja és már a szerződés meg is van kötve, — zsidótól még reá kér egy tuczat ezüst kanalat; hanem különösen azért: mert maga a subventio reánk nézve még akkor is káros befolyású, ha mi abban nem participiálunk is. — Egyszer asorbonnei magistratus azon kérdést állítá fel: mutassák be, micsoda befolyással birt a keresztyén vallás a civilizatoria? és egy vakmerő theologus azt mutatta be, micsoda akadályokat gördített eleibe.

Ha én adtam volna is be a subventio elleni módosítványt, nem azt kértem volna a tiszt. miniszteriumtól, hogy mutassa ki, mennyiben mozdítja elő a Lloydársulat a magyar tengeri kereskedést, hanem azt, hogy miképen ölte azt meg?

Ha semmi tudomással nem bírnék is a Lloydársulat alakítása és subventioja okairól, józan ésszerűleg átlátom azt, hogy minden vállalat, mely caeteris paribus hasonló vállalat fellet segélyeztetik, előnnyel bír, s vele a maga erejére hagyatott amazzal nem versenyezhet, és többször, mint nem, meg is bukik.

A Lloydársulat subventionálásának ránk nézve káros befolyását kimutatni a fumeiek legcompetensebbek. —

Miért alapított, miért subventionátatik ez a Lloydársulat? Emlékezetökbe hozom vissza a tiszt. ház idősebb tagjainak az 1832-36-ki időket, midőn az akkor már a magyarok, különösen Szécsényi által rebesgettévé az ohaj a magyar nyers terményeknek a fumei kikötő felé eszközendő kivitele által az idegen kereskedőkkel megismertetése, s a magyar kereskedés által anyagi állapotunk javulásának reménye, az osztrák kormány melynek negyedfél századon keresztül főtendentiája volt Magyarország szellemi s anyagi emelkedésének erkölcsi s phisicai Schlagbaumok által gátot vetni, eljöttek látta az időt, hogy ezen reményt embryóban megölje. —

Most már a Lloydársulat 70 gőzös és vitorlás nagy hajó ura, kivitele mintegy 90 milliora, bevétele mintegy 80 millió értékre rúg, s a tengeren sokakban Európa leghatalmasabb nemzeteivel versenyez, de egyúttal a bécsi s a Pragerhofnál összekötött buda-kanizsai vasut, s a kétmillio subventio segítségével s a fumei vasut engedélymegtagadással érte el azon főczélt is, melyre törekedett; nevezetesen, hogy a kereskedés minden előnyeit magához ragadván, azt Triesztbe concentrálván, monopolizálta, s az egész adriai tengerparti kereskedést

megsemmisítette s több mint kétszáz mértföld hosszaságon szétszört 100 kikötőt aprólékos tengerparti, főleg halászati kupecsésre törpített. —

T. ház! Midőn a napokban a vállainkra nehezülendő nagy terhek miatt feljajdultunk, a t. ministerium azzal kecségtetett bennünket, hogy a minél hamarabb felvirágzandó ipar és kereskedés által azokat nemcsak meg fogjuk birni, sőt annak hasznaiból a szegény nemzetnek kényelmesebb élet is fog biztosítani; s ime most a helyett, hogy a fiumei vasútépítés haladéktalan megkezdésére, a magyar tengeri kereskedés megkezdhetésére czélzó törvényjavaslat terjeszgetnék elénk, arra szólittatunk fel, hogy annak elleuségét továbbra is segítelyezzük. A trieszti Lloydtársulatnak segítelyezésre többé szüksége nincs; az a 31 évi subventio által oly erőre emelkedett, mely által Trieszt a birodalom kereskedése Stapel-piaczává vált s ha szerződésileg Ausztria azt még subventionálni néhány évig köteles, ám tegye; de mi tőlünk az ahhozi járulást ne kívánja; van nekünk, mire fordítanunk erőnket.

Nekünk önmagunk iránt kötelességünk a pest-fiumei vasutat, a legrövidebb úton Fiumét fővárosunkkal összekötni, a fiumei kikötőt minél hamarabb kiépíteni, s ott másik Lloydtársulatot subventionálni; s még akkor is nagy feladat lesz valaha Trieszttel versenyezhetni, melyet az általam elmondott tényezők emeltek hatalomra.

Mi lesz a mi tengeri kereskedésünkből, ha csavargós úton egy egy nyomorult kikötőhöz érve, nyers terményeink kivitele sokkal drágábbra fog kerülni, mint Trieszt felé? A kereskedés nem ismer hazafiúságot, nem ismer sympathiát, az kényelmet és hasznot keres; lehet-e reményleni, hogy az idegen kereskedő, ha hasznot nem lát, valaha elhagyja a biztosabb, kényelmesebb, olcsóbb trieszti kereskedést a mi kedvünkért?

Chateaubriand azt mondja: „Az amerikaiak olcsón készülő, könnyűszerű hajóikkal, vakmerő sebességgel utazva, százak életét veszélyeztetik, hogy egy sou-val olcsóbban adhassák a théát, mint az angolok.“

Valóban mai időben a kereskedésben krajezárok határoznak; s ne folytassuk mi legalább a segítségét az oly kereskedésnek, mely a mienket úgy is túlszárnyalja; hanem fordítsuk azon hatszáz ezer forintot a magunk kereskedése emelésére; — annál fogva én pártolom Nikolics Sándor tiszt. képviselőtársam módosítványát, s a subventio ellen adom szavazatomat mindaddig, míg azt a ministerium be nem

mutatja, hogy abban nekünk is hasznunk van mit soha be nem mutathat.

A képviselőház 1868 évi májushó 11-ki ülésben tartott beszédem.

T. ház! Ha annak idején szerencsés lehettem volna a vasuti bizottság gyűléseiben és az ott folytatott tárgyalásokban részt vehetni, — miután az európai vasútvonalakra nézve kiadott concessióknál és azok építésénél, különösen kezdetben elkövetett sok hiba és tévedés körül némi ismerettel bírok: törekedtem volna a t. bizottságot meggyőzni arról, hogy mielőtt az országban szükséges fővonalak kiépítették, addig óvakodjunk a másodrendű vonaloknak, különösen idegen pénz és értelem erőkel kiépítésétől; s igyekeztem volna megmutatni azt is, hogy a másodrendű vasútvonalok kiépítésének költségeit, mely vonalok rendszeren két fővonalt, vagy vízi utat bizonyos vidékek, valamint a fővonalak tulajdonosai érdekében kötnek össze: önérdékükben is azon vidékeknek és illetőleg fővonalok tulajdonosainak kötelessége lévén viselni, az osztó igazsággal megegyeztethetőnek nem tartom, hogy azon költségeket általában a haza minden lakosára róvjuk. Igyekeztem volna arról is meggyőzni a t. bizottságot, hogy mindenek előtt azon fővonalok kiépítendőek, melyek az ország területén, vagy azon kívül Magyarország nyers terménykereskedését és ipartelepeit a kül- és fogyasztási piacokkal összekötik; s különösen arról is, hogy mindaddig, míg a vasútvonalok felépítéséhez és felszereléséhez szükségelt mindenféle szerek és tárgyak előállítására megkivántató gyárak bent a hazában fel nem állittatnak, — ezen pénzerőtlen országban közgazdasági szempontból és az ország anyagi jóléte iránt való tekintetből vasutak, különösen ily nagy vasutak építéséhez fogni nem üdvös; mert csak az által emelkednék iparszegény országunkban az ipar, és milliók az országban maradnának. De miután két szakértő közül, kik e házban ülnek, a sors egyikünket sem érte, s arra, hogy mindezeket bemutassam, többé alkalman sem nyilik, nem lévén reményem, hogy különösen az érdekletteknek minden ároni vasútépítési lázas óhajának elébe állhassak: csak annyit vagyok bátor mondani, hogy általánosságban ezen törvényjavaslatot magamévá teszem, fentartva magamnak, annak idején, a részletes tárgyalás alkalmával, az egyes pontokra nézve előterjeszteni véleményemet és módosítványaimat.

Azonban engem valóban nem nyugtatott meg igen t. Hollán Ernő államtitkár úr igen szabatos és pontos előadása, különösen arra

nézve, hogy miért hagyatik ki a fumei vonal az eszéki vonalból, valamint azt sem tudom érteni, miért kell nekünk oly drágán építenünk? Abba már belenyugszom, hogy a fővonalok előtt másodrendű vonal építtessék, t. i. a Nagyvárad-Eszéki; mert különben sem tehetek már ellene; hanem én nem tudom érteni, miért nem iktattatott azon czélba vett szerződésbe, mely azon consortiummal kötött, melyről elhiszem, hogy igen erős firma és elhiszem, hogy nem fogunk benne csalakozni, — mindenesetre a vasútnak Eszéktől Fiuméig való kiépítése; és annyira nem tudok ebbe belenyugodni és azt megérteni; mert az én felfogásom szerint csak ezen beiktatás menthetten volna a közlekedési ministeriumnak azon cselekvényét, hogy ellenére annak, hogy mindenütt, különösen ily országban a fővonalok, melyek az országon keresztül idegen országokba mennek, — építendőek volnának, — most a fővonal kiépítése előtt ezen mellékvonalat akarja kiépíttetni; mert ezen másodrendű vonal össze van kötve a fumei vonal kiépítésével. Igen jól emlékezem én, mit mondott, de nem is mondott, hanem irt Hollán Ernő úr 1865-ben, mely munkája nyomtatásban közkezen foigott, — azt mondá t. i. hogy a másodrendű Nagy-Várad-Eszéki vonal jövője a Fiumei vonalra van fektetve, mely által a nemzet közohajtása szerint megnyílik hazánk kereskedése a tengerrel. Lónyay minister úr azon időben, szinte 65-ben, mint az országos gazdasági egyesült elnöke ugyanazon gyűlésben azt mondá, hogy még mindeddig hiányzik termelő vidékeinknek és a fővárosnak egyedüli és legközelebbi összeköttetése a tengerrel Fiuménál, és fájdalom, azon déli vasut vonalok, a melyek kiépíttetek, oly irányban vezetettek, melyek Magyarország érdekeivel meg nem egyeznek, és a Magyarországi tengeri kereskedés nagy fontosságának meg nem felelnek. Mikó gr. ő excell. 1867 őszén, munkájában, melyet a vasúthálózatról kiadott és mely hasonlóképp közkezen forog, azt mondá, hogy a legelső helyet vasuti rendszerünkbeu a fumei vonal kiépítése foglalja el. Annak indoklását az országnak sok éven keresztül közvéleménye fölslegessé teszi. És mindamellét csodálatos, hogy épen status-titkár ur terve szerint, kiről tudom, és úgy hiszem nem sértek vele, hogy mint szakértő készíti el az ily munkákat, annak kiépítését csak Eszékiig tervezte, vagy becegyezett abba, hogy az engedélyesek csak Eszékiig vállalják el, s ott, mint azon utas, a ki bizonyos czélt tűzött ki magának, hogy oda eljusson, midőn ezen vonalon jól elhaladt és a czélhoz már közel van, akkor

félreugrik és felkanyarítja a vasutat Villány felé. Baranyaváron keresztül, és mindezt a Pécs-Barcsi vonalnak kedvéért, melyre az engedély a trieszti vasútvonal érdekében adatott meg.

Annálfogva nekem alázatos kérésem csak az volna, hogy először a consortiummal kötendő szerződésbe azonnal tétessék be az Eszék s eshetőleg Zágráb, vagy pedig Károlyvároson keresztül Fiuméig terjedő vasútvonal mielőbbi kiépítése, és ez kötelességükké tétessék; mert nem szükség oly nagyon sietni. Három év van kitűzve az engedélyezett vasútvonal kiépítésére; meghosszabbíthatjuk 4 évre, de határozottan betéttessük a szerződésbe, hogy ezen vonal a negyedik évben kiépíttessék.

Másodszor, általánosságban véve ismét hivatkozom a vasutak tekintetében az európai állapotokra. Miért nem tetszik nekem, hogy a consortiumra nézve a szerződésben nyoma sincs annak, hogy a mellék-harmad-negyedrendű szárnyvonalak kiépítése kötelességgé tétetett volna. Csodálkozom ezen és annyival inkább, mert Hollán képv. és államtitkár úr épen már idézett munkájában ily formán szól (halljuk!) ha jól emlékszem reá, ezeket mondja: hogy midőn Európában az első vasutak kezdtek építtetni, ennek oly nagyszerű kifejlődését meg sem gondolhatták; mert bizonyára az engedélyt oly kikötésekkel adták volna, hogy a mellék szárnyvonalakról is gondoskodva legyen, a helyett, hogy pusztán nagy vonalakat engedélyeztek, s a jövőre szükséges kiegészítéseket számba sem vették. De a mi annak idejében elmaradt, hatalmunkba jöhet, hogy utólag helyrehozzuk, mi nekünk okulnunk kell a többi országok példáján és mint gr. Széchenyi mondá: „örüljünk, hogy mindenben elmaradtunk“, a mi ugyan nevetséges lehet sok ember előtt, de ő azt akarta azzal mondani, hogy a kik elmaradtak, más nemzetek tapasztalásaiból okulva, kerülhetik a hibákat, tévedéseket, s a jókat és czélszerűeket pedig magukévé tehetik.

Mindemellét erről a concessioban, hogy a mellék szárnyvonalok kiépítése kötelességgé tétetnék, a javasolt törvényjavaslatban szó sincs. Ez most annyira áll Európában, hogy épen Franciaországban, hol annyi szárnyvonalak építtetek, — most mind összevonva, hat társaságnak adattak át, melyeknek kötelességévé van téve azoknak mielőbbi kiépítése.

Es ez az osztó igazsággal megegyezik nemcsak azért, mert általán véve, a vasútfővonalok már magukban még oly országokban is, hol nyoma sincs a monopoliumnak de jure, a fővonalak tényleg monopoliumok és hátráltatják a mellék szárnyvonalak megelőző kiépítését.

ét. Mert ugyan ki volna olyan vigyázatlan, hogy a meglevő fővonalak mellett pénzét egy másik vonal építésében veszélyeztetné. A mellék szárnyvonalak kiépítése később soha sem rentirozza magát, és Franciaországban a fő-társulatoknak köteleességgé tétetett azok kiépítése, s panaszra az illető vállalkozók szája még sem nyílt; mert azon veszteség, melyet a ovány jövedelmű szárnyvonalak építésével zen vednek, — bőven van pótolva az által, hogy a personál frequens, s tehervitel sokasodásával a fővonal többet jövedelmez. Annál-fogva nem tudok kibékülni azzal, hogy erről uincsgondoskodva a szerződésben. Harmadszor pedig valóban nagyon csudálkozom, hogy a kitett 36,500 pengő ft. tiszta jövedelem biztosítása ígértetik mértföldenkint ezen másodrendű vonalra.

Bocsánatot kérek, hogy ismét mások mondásaira hivatkozom, de azon szerencsétlenségem van, hogy ámbár öreg vagyok, jó emlékező tehetséggel bírok; úgy emlékszem, hogy Hollán Ernő államtitkár úrnak épen az imént említett azon igen épületes munkájában olvastam többek közt. Hivatkozik gróf Széchenyi Istvánnak azon mondására, hogy miután nekünk nagy személy forgalomra számítani nem lehet, főleg nyers terményeink vannak, azoknak magas ároni szállítása a külföldi piacot részünkre megnehezíti: nekünk igen olcsón és takarékosan kell építeni; csak ezáltal leszünk képesek a külfölddel versenyezhetni. De az általunk biztosított összeg t. i. 36500 frt. mérföldenkint, melyről azt se tudom, hogy mikép jön ki, s azt hiszem, hogy talán 700,000 ft-nak az 5% kamatja, ez oly nagy összeg én előttem, hogy ily biztosítási összeg mellett, és ha a vasut építéseknél nem mellőztetnek a szépítési és fényüzési építkezések: akkor Magyarországon a legelső és legfőbb rendű vonalok sem fogják magukat rentirozni. Ez tehát gazdaságosnak korántsem mondható; mert épen Hollán Ernő urra hivatkozom, ki azt írta, hogy másodrendű vonalokat 250—300 ezerfttal mérföldenkint ki lehet építeni, mi-helyt megmaradunk a legszigorúbb takarékos-ság mellett, mint azt egy ily szegény országban bizonyára követni kell. Belgiumban vannak a legolcsóbb vasutak, hol egy mérföldnek építése általában alig kerül 4—5 százezer ftba: Azt mondják ugyan némelyek, hogy ezen olcsó építés ott azért lehetséges; mert az egész ország sík és nem kell természeti akadályokkal küzdeni; de épen ez nem áll; mert tessék csak megnézni a brüsseli vonalat Anvers, Cour-trai s Ostende-felé és az azon levő áthidalásokat, melyeket a sok víz és csatorna, melyeken az út keresztül megy, szükségessé tesz; mennyibe

kerülhettek azok, sőt tessék továbbá megnézni a monsi s namuri vasutat, kivált annak ezen részét, mely Poroszország határai felé épült s láthatni fog 9—10 ölnyi átmetszéseket, 10—11 öl magasságú töltéseket, magán a Vesdre folyon 25 hid van s 18 tunnel, mégis általán véve a belgiumi vasutak 445,000 frtnál nem kerültek többre. És ennek mi az oka? Sok tényező van erre, de a legfőbb tényező az, mit Liebau minister mondott egy igen pompás fel-épitményi tervre: pas des batimens soumpfeuses! les stations magnifiques sont la ruine des chemins de fers, vagy is nem kell költségesen építeni; és továbbá jól tudjuk azt is, hogy ott csak annyi épületet tettek, a melyek szükségesek voltak arra, hogy a hivatalbeliek fedeztessenek és a portékák lerakattathassanak, ezen épületek is nagyobb részt vājogból készítették; míg a tiszai vaspályán például még a bakterházak is oly fényüzéssel építettek, a milyennel épített házam magamnak sincs. Ha így építünk, akkor természetesen 36000 frtot kell biztosítanunk. — Ennél fogva én azt ohajtanám, hogy a biztosítási összeg ne így pauschaliter tétessék ki, hanem a vasútépítésbe befektetendő tőkék a közlekedési miniszterium által különösen kinevezendő specialis bizottság ellenőrködése és felvigyázata alatt hiteles okmánynyal igazolva constatiroztassanak, s akkor nem bánom, ha azon tőkének 6% is biztosítatik a consortium részére.

Általában véve, a miket elmondottam, csak annyiban láttam szükségesnek elmondani, a mennyiben Hollán Ernő államtitkár úrnak némely felvilágosításaira, — melyek engem valóban meg nem nyugtattak, — sokan oly nagyon könnyen reá kiáltották szokás szerint a hely est.

Én tehát általános tárgyalás alapjául az alföldi vasútvonalra vonatkozó trvjaslatot elfogadom, hanem bocsánatot kérek a tiszt. háztól, ha előre is kijelentem, hogy a részletes tárgyalás alkalmával némely észrevételeimet, s több pontokra nézve módosításaimat előterjeszteni bátorkodni fogom.

Okt. 9-én 1868 az urbéri karmentesítés ügyében.

T. ház! Én ezen törvényjavaslatot általános vita alapjául sem fogadhatom el, mert nem az 1848. XII. törvényczikknek kifolyása, mely a t. miniszteriumnak kimutatta az arányt ezen törvényjavaslat elkészítésére, midőn a 9-ik §-ban meghagyta, hogy a miniszterium méltányosság s igazság szerint intézkedjék. A törvény javaslat első paragrafusa már fájdalomosan hatott reám, mely következőleg hangzik: Ezen kedvezmény azonban csak oly urbéri

örökvá tsági szerződés alapján vehető igénybe, a melyek a földesuri tartozásoknak, adózásoknak örök időkre való megváltását megengedő 1840. VII. törvényczikk kihirdetése után 1848. május 1-ső napjáig keletkeztek.

Hasonlólag elszomorítottak a 20. §. ezen szavai: „A jelen törvény intézkedése által az urbéri kárpótlás véglegesen befejeztetvén, az országos alap az 1848. IX. törvényczikk alapján minden követelés ellen biztosittatik.“

Oly bizonyosnak, megdönthetlennel hiszi-e a kormány és a majoritás hatalma állandóságát, hogy örök időkre merészel intézkedni?

De visszatérek az 1. §. második passusára, mely így kezdődik: ezen kedvezmény stb.

T. ház! Az 1848. XII. törvényczikk 9. §-a nem kedvezmény-osztogatásra, hanem méltányosság és igazság szerinti intézkedésre utasítja a miniszteriumot s ezen igazságos intézkedést nemcsak a törvények értelmében, hanem anélkül is isten és világ előtt a régebben kiváltságolt közönségnek joga van követelni.

S kérdem a t. kormányt s képviselőházat, méltányosság s igazság-e az, hogy azon közönségeknek, melyek — ha ezen törvény elfogadtatik — 1839. 31-ik deczemberben kötötték még az örök szerződést, pénze-vesztettek legyenek? — Uralkodó osztogathat kedvezményt, kegyelmet; de nem egy törvényhozótest, nem a nemzet olyan osztályának, melynek itt képviselői ülnek s nem egy olyan osztálynak, mely nem megvetendő tényezője annak, hogy Magyarország létezik és hogy ez a nemzet magyar nemzet.

Az igazság, uraim, mely szerint önök intézkedni törvény által köteleztettek, magasztos isteni eszme, mely tért, időt, személyt vagy kasztot nem ismer, melyre kedvezmény vagy kegyelem nem illik, s így a törvényjavaslat nem feltételeztethetik a 1840-ik vagy 1836-iki törvényektől s lélekismeretemmél. s az igazságróli fogalmanmal össze nem férhetőnek tartom Kecskemét városát azon téren követni, melyen csak városa specialis érdekeért küzd.

Az urbéri kármentesítés 1848-ban feltétlenül elfogadtatott, s a nemzeti becsület védpaizsa alá helyeztetett, s a régebben kiváltságolt községek a kármentesítésből ki nem záratlak. Ha a nemzet igazságos akar lenni, a kármentesítést időhöz nem kötheti, nem válogathat személyekben vagy kasztokban; mindenki, ki urbéri telket birt, a kármentesítésre jogosított, lett legyen az egyes személy, vagy társaság, vagy egész község.

Az ur, ki mástól vette a jobbágyok, vesztett jövevelmeiért kármentesített; mi joga lehet pénzevesztettnek, kijelenteni azokat, kik

többen adtak pénzeket a jobbágy telkek után járó hasznok megvételébe?

De kérem a tiszt. kormányt az 1840-iki permissiv törvény alapján nem is lehet megtagadni a kármentesítést, mert 1840 előtt már birtak telkeket nem nemes emberek és zsidók is, kik csak az idén lettek birtokképesek, s a kármentesítést megkapták, mert úgy tekintettek, mint azon földesur helyettese, ki azt el, vagy zálogba adta, s nem lehet megfogni, miért a közönségek úgy nem tekintenek, mint a volt földes ur helyettesei s mint közbirtokosok öszvege.

De posito non concessio, hogy azon közönségek, melyek bátorkodtak magokat törvény ellenére a 1840-ik permissiv törvények előtt megváltani, megérdemlenék is hogy pénzevesztettek legyenek ezen törvényes axiománál fogva sem per debet esse cautus, csakugyan nem érdemlették azon cum exasperatione rajtok irgalmatlanul végrehajtott büntetést, miszerint ők is épen azon arányban fizetik a születtett urak kármentesítését, mint azon volt jobbágyok, kik 1848-ban ingyen kapták meg telkeiket.

Adja vissza a kormány azon kármentesítési summát mit 15 év alatt fizettünk s fizetünk maig is, adja meg közigazgatási költségeinket, melyeket mint a jó iga vonó marhák többet szereztünk a kormánynak, mint mennyit jogsau visszakövetelünk, örömmel lemondunk minden kármentesítésről.

Ha pedig a kormány sem ezt nem teljesíti, sem kárpótlást nem fog adni, nagyobb igazságtalanságot követ el a régebben kiváltságolt községeknek, mint milyet az osztrákkormány véghez vitt a szabadság hosszú elnyomása óta a nemzeten, midőn megsemmisítette az 1-es 2 frts bankjegyeket, s egyszersmind annak arany és ezüst alapját is — melyben mondhatom, nem megvehető része van ezen közönségeknek, — elrabolta. Akkor egy győztes és bosszuálló hatalom büntette a rebellis nemzetet, most pedig a n. kormány tartja ezen óriás spoliatiót méltányossággal és igazsággal összeférhetőnek; azon kormány, mely sietett kényelmes jövendőt biztosítani mindazoknak, kik e nemzet szabadságának pénzen fogadott sirásói voltak s ezen most megvetett községek passióval kínozták. kik, midőn községek vagyonukkal, vérökkel küzdöttek a haza lételeért, e hazán kívül Coblenzet kerestek, hol a haza ellenségével szövetkezve, azon nemzet megsemmisítésére betörő osztrák és orosz tábor előtt s annak bagázsias szekerei után haza kullogtak.

Hallottam némelyek által emlegetni, hogy bármily igazságos lenne is a 48 előtti kivált-

ságot közönségek követelése, annak kielégítését a finanzia nyomasztó állapota lehetetleníti. — Tagadom: egy kissé lelkiismeretesebb kezelése az állam vagyonainak, több takarékoság a kiadásokban — nélkülözés a költségvetésben felvett az oly holt tőkék kiadásainak, mint például az africai expeditio Hunyady vár kijavítása, sat. melyek egy ily szegény nemzetnél oly contrastok, mint a cigány rongyos köpönyegén a nagy ezüstgomb. Egy kissé több erély a cislajtanniai kormány irányában anyagi, kereskedelmi, közlekedési téren az érdemtelen sine curisták szélnek eresztése, megrostálása a nyugalmazandó egyének s nyugalomdíjaknak a miniszterium személyzetének békelábra állítása. Ezen s más ily nemű hulladékokból bizony ki lehet fizetni a kármentesítéseket mindazon közönségeknek, melyek bemutatják bármikor történt szerződésüket.

Végtére mind azzal ijeszgetnek bennünket, oly sokra rugna ez, hogy finanziaink nem győznék; uttasitassék, a kormány, hogy szedje össze a számát mindazon telkeknek és azoknak árát is terjessze a ház asztalára s ezen törvényjavaslatot azután tárgyalassa.

Nov. 4-én 1868; a vasuti törvény tárgyában.

T. ház! A IX-ik osztály különvéleményében elsorolt érveket, melyeknek alapjára az arad-temesvári vonal kiépítésére vállalkozott társulatnak a garantia megtagadtatni javasoltatik, oly erőseknek s teljes mértékben győzőknek találom, hogy azokhoz még többet is tenni felesleges, s azokat oly megdönthetetleneknek vélem, miszerint, ha azok a t. ház által kellő figyelemre nem méltatnának, vagy azt kell hinnem, hogy a ház majoritása a minoritás által — mint Montezuma a spanyolok által — üdvösségét sem akarja, vagy arról kell meggyőződnem, hogy ez bizonyos faj-gyengeség, mely nemzetünk történelmi életében folyvást észlelhető volt, permanenssé vált, s maig sem változott — nevezetesen időnként a bennünket jellemző atoniából, aluszékonyságból felébredve, a szorongató körülmények által felizgatva, szellemi s erkölcsi közérzület szülte tevékenység stadiumába átugrottunk, a minden körülmények sakadályok hideg megfontolása s kellő számításba vétele, s annak következtében helyes eszközök alkalmazása nélkül siettünk czélt érni: hasonló volt nemzetünk, különösen most is hasonló azon gyermekhez, ki pajtásaitól elmaradván — midőn észreveszi, hogy már azok a fán kényelmesen eszik a gyümölcsöt, a helyett, hogy a fa derekán felmászna, ugrál a gyümölcsössel tele ág után, mit sem gondolván

azzal, hogy a magasság plastica ereje tehetségét túlhaladja.

Ezelőtt mintegy 30 évvel az adósságai miatt sülyedésnek indult aristokratia az uzsora ellen mentséget egyedül a váltótörvényben keresett. A haza bölcsei siettek azt élebeléptetni, de az eszközökre nem gondoltak, melyek nélkül a szigorú váltótörvény gyilkosa a kölcsönkérésre szorult földbirtokosnak, s a váltótörvény valóban legyilkolta az aristokratia nagyobb részét.

Igy vagyunk mi most a vasutak felállításával; az egész haza, mely tudja s érzi, hogy csak nyers terményeit értékesítheti a világ külpiacszán — nyomasztó terhei könnyűllését azoknak minél hamarábbi kiépítésétől várja. Vasut minden áron! ez a jelszó a Kárpátoktól a Havasokig!

Hidjék el, képviselő urak, hogy az eddig épült vonalokba fektetett idegen tőkék túlzó jövedelmeinek garantirozása mindazon hirtelenedések között, melyekkel hazánkat az anyagi jóllét azon niveaujára igyekszünk emelni, hol a bennünket messze hátrahagyott nemzetek állnak, a legveszedelmesebb; mert fájdalom, a concessiók adásauál mellőztetiek azon feltételek, melyek óvszerű használhattak volna arra, hogy azok necsak kiszivattyuzói legyenek véres verejtékeinknek.

A vasut törvények tárgyalása alkalmával bátorságot vettem magamnak, az ezen a téren szaktudományomat, ismeretemet fölhasználni arra, hogy ezen törvények hiányosságait kimutatván, a tiszt. házat figyelmeztessem az azokból reánk háruolandó bajokra. Figyelmeztetésem süket fülekre találtak, ugy a t. háznál, mint a kormánynál, — s valóban maig is aenygma előttem, hogy azon kormány, mely socialis beléletünket érdeklő törvényjavaslatai alapjául irányadóul idegen nemzetek törvényeit használta, sőt mondhatom, némelyekben az osztrák törvények plagiariusává lett, az anyagi téren, a vasuti concessiók adásánál oly nemzetek intézkedéseit, melyeket 30—40 évi káros tapasztalás eredményezett, figyelmen kívül hagyták.

A vasuti concessiók parcellázásának mindenütt véget vetettek. Franciaországban az 1863-ban hozott törvények által az egész ország vasutai kiépítését hat társaságra ruházták át, kötelelességei közé tétetvén, azoknak minden 2—3—4 rendű s szárnyvonaloknak garantia nélküli kiépítését; ezt a mi t. közlekedési miniszteriumunk tudta jól, tudta, sőt mint emlékeztettem is államtitkár urat ezelőtt két évvel tett állítására, miszerint — m i s z e r e n c s é s e k v a g y u n k, h o g y m á s o k

p é l d á j á n o k u l h a t u n k, mégis úgy járt t. államtitkár ur, mind Ovidius mondá: video meliora, deteriora sequor, azaz: azokat fel nem használta.

Imhol, már mutatkoznak következményei a concessiók feltétlen osztogatásának, itt is, amott is vasutat óhajtanak építeni, de garancia nélkül egyik sem állhat fel! Igazsága van az arad-temesvári társulatnak, hogy a nélkül nem akar, nem mer építeni, még abban is, hogy többet kíván garantiroztatni, mint a fővonalok concessionariusai, de kérdem, az osztó igazsággal megegyez-e, hogy bizonyos vidék partialis érdekében épített vonal költségeinek garantirozásában részt vegyen Liptó, Turóc, Sopron, Zala stb. ?

Az már megállapított s elvitázhatlan axioma, hogy csak azon vonalok nyújtanak aránylagos hasznót az ország minden lakosaira nézve, melyek ezen keresztül vive azt más országokkal hozzák összeköttetésbe, minden más vonaloknak kiépítési költsége a vidéken érdekllett társulatok tározára szokott utasítani, még a legvirágzóbb anyagi jóllétnek örvendő statusokban is, legfellebb az állam némi segítségére számolhatnak.

En tisz. ház, jövődre minden garancia ellen nyilatkozom, s óvadjunk a sok apró concessiók adásától, s azoknak garantirozásával oly osztályát teremteni az arisztokráciának, mely e hazára veszedelmesebb lesz, mint volt a született arisztokrácia, s mely új arisztokrácia emelkedését más országokban siettek törvények által megszüntetni.

Egyetlen egy monopolium van a világon, mely demokratikus, és eredményében hasznos, ez a vasut hálózatok monopoliuma, legyen az társulatok kezében, mint Frankhonban, és a kormány kezei közt mint Belgiumban. Csak ezen az uton lehetnek végtére is vasutai a leggyérbb népességű s a legszegényebb vidékeknek is, ha azon fővonalak társulatai kényszerítetni fognak törvények által a mellék és szárny vonalak kiépítésére.

Most különálló kis vonalak garancia nélkül nem existálhatnak, s ki azt hiszi, hogy ezen pénztelen s tulterhelt nemzet azokat fedezheti, azzal szóba sem állok.

Frankhonban 800 millió fekszik a vasutakban, de az mind francia zsebéből került ki, s azok képviselik a nemzet megtakarított tőkét. Nálunk az eddig épített vasutak képviselik azon tributumot, melyet idegen tőkék után idegen haza polgárainak kifizetni tartozunk. Ennélfogva én azon tributumot többre szaporítani nem ohajtom, a vasutak garantirozása ellen nyilatkozom s a IX-dik osztály vé-

leményét pártolom, jelen törvényjavaslatot általánons vita alapjául sem fogadva el.

Dec. 3. 1868 a nyugdíjak ellen.

Feltettem magamban, hogy többé egy tárgyhoz sem szólok, nehogy izgatott lelki állapotban legyek kénytelen elhagyni a házat, melyből különben is néhány nap mulva zsugorodott szívvel fogok távozni. De azok után, miket Pest belváros tisz. képviselője a ház asztalán fekvő általános nyugdíjazás elfogadhatása mellett, mint véleménye szerint döntő és győző érveket elsorolt: nemcsak hogy a szólástól vissza nem tartoztathatom magamat, sőt ha örökös némának születtem volna is, mint Croesus fia, nyelvemem a fájdalom és keserűség a hallgatás alól most felszabadította volna.

A felelős kormánynak az alkotmányra megesküdt uralkodó személyét, ki soha sem felelős miniszterei tetteiért — compromittálni; és annak akaratával, ígéretével takarózni nem szabad. Az idő rövidségével mentegezni a miniszteriomot, mely ezen törvényjavaslat elkészítésével az igen tisz. képviselő ur állítása szerint is már májusban meg volt bizva, — nevetség. Mert mindenki tudja, hogy e kérdésre vonatkozólag a buza közül a konkolyt 24 óra alatt ki lehetett volna szemelni.

Az osztrák armada nyugdíjazandó tiszteit pedig, kiket katonai point d'honneur, eskü és schrecken-system is kényszerített meggyőződésük ellen is harcolni: egy categoriába tenni azon független magyarokkal, kik — mint már máskor is mondtam — midőn mi vérünket, vagyionunkat áldoztuk a házáért: külföldön Coblenczet kerestek és a haza ellenséggel szövetekezve, positiv szolgálatukat e haza leigázására oda ajánlatták: a legszerencsétlenebb érv, mi előhoza hatott. És higyjék el önök, szomorú dolog, de úgy van — sokszor osztrák tisztek, kiknek kardhüvelye vasból volt s kiket a hatalomhoz eskü s vak engedelmesség kötött; mentettek meg bennünket azoknak a most nyugdíjazandó magyaroknak üldözésétől, kiknek kardhüvelye bőrből volt.

Vannak cselekmények, melyeket jobb nem motiválni. Ilyen a nyugdíjazásról szóló törvényjavaslat. — Ha a ház, többsége vagy jobb oldala bennünket agyon hallgatott volna legalább némi politiai szemérem jelét látnék azon pártban, mely bennünket máskor le szokott szavazni és keblem keserűsége árjának szabad folyást nem engedtem volna.

T. Képviselők! az emberiség történelmét tanulmányoztam; életem hosszú évein tett keserű politiai tapasztalatokkal telve sem men-

tem a pessimismus azon határáig, melyen túl a hit megszűnik. Annál fogva ha sokat hittem is, hogy meg fog történni, mi fájdalom! való-
-ággal megtörtént; de azt, hogy alkotmányos kormány, mely a 48⁴⁹ eseményeknek köszön-
-heti, hogy veresbársony székekben ülve a ha-
-zának halálos ellenségeit, kik önvédelmi har-
-czunkat irtóztatóvá, leigázás éveit s napjait
hosszabbítani s minél keserűbbé tenni segítettek:
jutalmaztatni kívánja midőn ugyanakkor azon
dicső haza bajnokait, kik nélkül a nem-
zet siratatlan enyészik el a történelemből — az
élet szükségével küszködni hagyja, sőt tőlük az
egyetlen erkölcsi jutalmat, az elismerést is meg-
tagadta: ezt soha sem hittem volna.

Kebellázító alkalmazása ez az állítólagos
kibékülés alkalmával kimondott ezen nagy
szavaknak „v e s s ü n k f á t y o l t a m u l-
t a k r a.” A fátyol alól a kormány segítségé-
vel kitüntetve, jutalmazva, nyugdíjazva emel-
kedtek fel mindazok, kiknek Nyáry Pál ba-
rátom nyilatkozata szerint. „Csak az érdemlett
büntetés lett volna elengedhető.” És a fátyol-

ból halotti szemfedél készült s készítettett
mindazoknak, kik a kitüntetést s jutalmazást
megérdemlették volna.

E nyugdíjazások ellen még akkor is nyil-
vánítám ünnepélyes óvásomat, ha hazánk hű
fiainak, bajnokainak s azok özvegyeinek s ár-
vájainak egy csepp könny sem áztatná arczaikat.
Azon sokszerű mellőzések, megtagadások után
pedig, melyekben a haza hű fiai különbség
nélkül egyenkint s testületenkint úgy a polgári,
mint a védelmi téren részesítették, csak azért,
hogy ellenségeink kényelmére minél több for-
dittassék, a javasolt nyugdíjak elfogadtatására
törekvését a kormánynak nemcsak bűnnek
bélyegzem, mint nem emlékszem, melyik kép-
viselőtársam mondá, hanem nyíltan kimondom,
hogy azon általános nyugdíjazásban oly poli-
tikát gyanítok rejteni, mely megszegyenitene
Machiavellit.

En tehát szivemből pártolván tiszt. kép-
viselőtársam Tíssa Kálmán indítványát, Nyári
Pál barátom véleményét: az egész 2-ik § ki-
hagyására adom szavazatomat.

Gubody Sándor.

Dr. William S. ...

...
...
...
...
...

